

**ACADEMIA DE POLIȚIE „Alexandru Ioan Cuza”
ȘCOALA DOCTORALĂ „DREPT”**

ENE (DUMITRACHE) GABRIELA

REZUMAT AL TEZEI DE DOCTORAT

**„CERTIFICATUL EUROPEAN DE MOȘTENITOR ÎN
CONTEXTUL UNIFORMIZĂRII DREPTULUI
SUCESORAL EUROPEAN”**

Conducător de doctorat:
**Prof. univ. dr.
STOICA VERONICA**

BUCUREȘTI, 2020

Interesul acordat temei abordate în prezentul studiu științific se explică prin faptul că, în calitate de notar public, instrumentez proceduri succesoriale necontencioase care, în contextul actual al mobilității sporite a persoanelor și a capitalurilor în spațiul european, prezintă deseori elemente de extraneitate. Prin urmare, rolul notarului public în pregătirea și soluționarea unei succesiuni naționale, în general, cât și a unei succesiuni internaționale, în special, este incontestabil și își pune amprenta asupra armonizării la nivel unional a soluțiilor practice pronunțate în instrumentarea moștenirilor cu elemente de extraneitate.

Intrarea în vigoare a Regulamentului UE nr.650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor, la data de 17 august 2015, a constituit „o provocare fascinantă” pentru practicienii dreptului care au fost puși în situația aplicării unei legislații europene unificate în materia succesiunilor (considerată cea mai statornică instituție a dreptului civil) și care a marcat transformarea domeniului moștenirilor într-o materie cu o deschidere vastă, transfrontalieră.

În acest context, tema cercetării științifice prezintă caracter de noutate și actualitate în peisajul juridic românesc, dar și european și s-a dovedit a fi o temă generoasă, cu anumite dificultăți de abordare, însă, care a deschis calea concursului de argumente.

Demersul științific elaborat a debutat cu expunerea procedurii succesoriale notariale în lumina legislației naționale, respectiv a Legii nr.36/1995 a notarilor publici și a activității notariale, a Regulamentului de aplicare a Legii nr.36/1995 coroborat cu dispozițiile relevante în materie ale Codului civil, ale Codului de procedură civilă și a altor reglementări civile, cu incidență în domeniul succesoral.

Majoritatea succesiunilor sunt instrumentate în cadrul procedurii succesoriale

necontencioase, astfel că exemplele concrete cu care se confruntă notarii publici și pe care le evocăm formează o parte utilă a cazuisticii.

Analiza centrală a tezei a avut ca obiect studiul în detaliu al normelor europene dispuse prin Regulamentul UE nr.650/2012, deslușirea noilor concepte legislative și instituții juridice consacrate de legiuitorul european în materia succesiunilor internaționale ce se finalizează prin emiterea certificatului european de moștenitor, cât și modalitatea de implementare a acestui act normativ de dată recentă.

Expunerea normelor juridice în materie succesorală cu privire la transmiterea moștenirii din state europene ca Franța, Germania, Austria, Italia și Anglia care a desăvârșit cercetarea științifică, a facilitat identificarea particularităților dreptului succesoral din cele cinci state și a servit ca instrument de verificare a alinierii dreptului național la tendințele europene.

Prin urmare, la elaborarea tezei au fost avute în vedere, pe lângă legislația națională, și normele relevante în materie succesorală din alte state europene, iar accentul a fost pus pe identificarea aspectelor de natură practică, abordarea fiind una preponderent utilitaristă.

Pe tot parcursul lucrării am încercat o punere în valoare a detaliilor juridice utile soluționării de către practicieni a aspectelor, tot mai numeroase, legate de succesiunile naționale și internaționale. Cercetarea pune pe tapet distincțiile necesare pe care trebuie să le facă un practician, atât la instrumentarea unei moșteniri în temeiul dispozițiilor naționale, cât și la soluționarea unei moșteniri cu elemente transfrontaliere.

În conceperea și redactarea studiului științific am uzitat diverse metode de cercetare, ca de exemplu: metode logică, metoda comparativă, metoda sistemică întemeiată pe observații empirice, dar și metoda istorică.

Pentru realizarea demersului științific am consultat surse bibliografice multiple, atât naționale, cât și internaționale, inclusiv unele extrem de recente, urmărind să relievez noile abordări legislative europene în materia succesiunilor internaționale.

Astfel, teza a fost structurată în șapte capitole, după cum urmează:

Capitolul 1 intitulat „*Procedura succesorală notarială statuată de Legea Nr.36/1995 a notarilor publici și a activității notariale*” cuprinde o trecere în revistă a parcursului procedurii succesorală notariale edictată de Legea nr.36/1995 a notarilor publici și a activității notariale și analizează aspectele teoretice văzute prin prisma practicii notariale cu privire la: deschiderea procedurii succesorală notariale, desfășurarea procedurii succesorală, dreptul de opțiune succesorală și declarațiile succesibililor, stabilirea masei succesorală, finalizarea procedurii succesorală prin emiterea certificatului național de moștenitor, dar și aspectele de natură fiscală.

Capitolul tratează data și locul deschiderii moștenirii din perspectiva reglementărilor Codului civil cu evidențierea importanței practice a acestor două coordonate și relevarea diferitelor spețe asupra cărora notarul public trebuie să le ofere soluții pertinente.

Am evocat utilitatea prevederilor Regulamentului de punere în aplicare a Legii nr. 36/1995 cu privire la procedura succesorală notarială și a concordanței acestuia cu spiritul întregii legislații civile în materie. În viziunea mea, reglementarea din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 36/1995 (cuprinsă în art.236) care privește strict o activitate procedurală specială a notarului public nu contravine dispozițiilor Codului civil (cu referire la art.954 Cod civ.) și nu aduce modificări prevederilor legale vizând dovada, ca regulă generală, a morții unei persoane. În consecință, dovada decesului se face în toate cazurile cu certificatul de deces.

Am realizat un studiu amănunțit asupra încheierii finale a procedurii succesoriale notariale care marchează finalizarea acesteia cu referire la: cuprinsul încheierii finale, posibilitatea partajării bunurilor mobile dobândite prin moștenire o dată cu întocmirea încheierii finale, incidența frecventă în practică a succesiunilor dezbătute anterior expirării termenului de opțiune succesorală.

Analiza certificatului de moștenitor s-a realizat prin sublinierea faptului că eliberarea acestuia este apanajul strict al notarului public, evidențierea forței probante și a funcțiilor certificatului de moștenitor, redarea conținutului certificatului de moștenitor și stabilirea naturii juridice a acestuia.

Am achiesat doctrinei în materie care califică certificatul de moștenitor ca fiind un act de jurisdicție voluntară eliberat de notarul public la finalizarea unei procedurii necontencioase și a administrării unui probatoriu.

Fără a considera că am reușit să tratez toate aspectele ce pot apărea pe parcursul procedurii succesoriale notariale, apreciez că am punctat cele mai importante și frecvente chestiuni practice cu care se confruntă notarul public. Toate aceste problematice au fost analizate prin prisma dreptului material succesoral, al doctrinei în materie și al practicii notariale.

Capitolul 2 denumit „*Premisele consacării certificatului european de moștenitor*” prezintă eforturile susținute, întreprinse de-a lungul vremii, la nivel internațional, în vederea armonizării dreptului succesoral și evocă nenumăratele instrumente juridice adoptate în acest demers.

În contextul unui proces legislativ anevoios, Europa a reușit să adopte Regulamentul UE nr.650/2012 ce urmărește simplificarea dezbaterii succesiunilor internaționale, iar noile norme europene sunt menite să reducă dificultățile juridice survenite în cazul decesului unei persoane care deține bunuri în altă țară membră a Uniunii Europene.

Capitolul 3 cu titlul „*Domeniul de aplicare a Regulamentului UE Nr.650/2012*” a supus analizei domeniul de aplicare a actului normativ european luând în considerare trei coordonate: material, în spațiu și în timp și a evidențiat o serie de excluderi din domeniul de aplicare din punct de vedere material a Regulamentului.

Printre excluderile enumerate de legiuitorul european reținem aspectele privind lichidarea regimurilor matrimoniale sau a regimurilor patrimoniale cu efecte asemănătoare căsătoriei.

Am arătat faptul că în urma adoptării Regulamentelor europene nr.2016/1103 și 2016/1104 privind regimurile matrimoniale și parteneriatele înregistrate, actualmente, în cadrul UE, domeniul regimurilor matrimoniale cu elemente de extraneitate cunoaște o reglementare diferită. În speță, România nu va aplica cele două Regulamente europene și, în măsura în care nu există convenții internaționale, va face aplicarea normelor de drept internațional privat conținute în Codul civil.

Deoarece Regulamentul UE nr.650/2012 stipulează că normele sale „nu ar trebui să se aplice aspectelor patrimoniale ale regimurilor matrimoniale”, iar Regulamentul (UE) 2016/1103 exclude din sfera sa de aplicare aspectele privind succesiunea la patrimoniul unui soț decedat, am opinat în sensul că revine Curții Europene de Justiție sarcina de a se pronunța asupra dispozițiilor legale aflate la confluența dintre cele două Regulamente europene, cât și asupra delimitării dintre legea aplicabilă succesiunii și legea aplicabilă aspectelor patrimoniale ale regimului matrimonial.

Capitolul 4 cu denumirea „*Competența jurisdicțională de drept internațional privat în materia succesiunilor și principiile consacrate de Regulamentul UE Nr.650/2012*” expune schimbarea de paradigmă a legiuitorului european în materia succesiunilor internaționale, prin consacrarea unei legi unice și

a unei competențe unice aplicabile ca principiu, stabilite prin intermediul criteriului „reședinței obișnuite” a lui de cuius la data decesului. De asemenea, explică rațiunea ce a stat la baza edictării regulii generale în materie de competență, respectiv dezideratul legiuitorului european în atribuirea competenței de soluționare a moștenirii unei singure autorități, cea de la reședința obișnuită a defunctului în momentul decesului, în scopul evitării procedurilor succesoriale multiple, în fața unor autorități aparținând unor state membre diferite.

Am menționat aspectul că regula generală instituită de art.4 - „ultima reședință obișnuită” nu își găsește aplicabilitate în cazul în care de cuius nu a avut la data decesului reședința obișnuită pe teritoriul unui stat membru. În această situație, Regulamentul conferă competență, în mod subsidiar, instanțelor statelor membre, cu condiția existenței unor legături cu statul membru al instanței sesizate, fie prin cetățenia defunctului, fie prin reședința sa obișnuită anterioară, fie, în lipsă, prin prezența unor bunuri care alcătuiesc masa succesorală. În toate ipotezele prevăzute de art.10, situarea bunurilor ce compun averea succesorală pe teritoriul unui stat membru reprezintă o condiție în vederea atribuirii competenței subsidiare instanțelor acestuia.

Am supus analizei principiile succesoriale ce guvernează Regulamentul și care prefigurează eficacitatea juridică practică a normelor europene.

Capitolul 5 tratează *„Testamentul în viziunea Regulamentului UE Nr.650/2012 și legea aplicabilă succesiunii”* evocând importanța testamentului ca instrument juridic de planificare succesorală necesar pentru a conferi certitudine juridică și predictibilitate moștenitorilor. Accentul a fost pus pe recomandarea ca testamentul să conțină o clauză de alegere a legii aplicabile succesiunii în scopul înlăturării tuturor situațiilor confuze ce s-ar putea ivi, exemplificând soluțiile inovatoare, pe care le poate concepe profesionistul, uzitând cu creativitate paleta de posibilități oferită de drept international privat.

Multitudinea dificultăților practice sunt generate de testamentele întocmite în străinătate, care impun notarului cunoașterea formelor testamentare uzitate în statele europene, rațiune ce a stat la baza evocării acestora în cuprinsul capitolului.

Instituția retrimiterii a fost analizată în vederea determinării legii aplicabile succesiunii, au fost expuse condițiile în care o persoană poate alege legea aplicabilă succesiunii sale și am detaliat domeniul de aplicare a *lex successionis*, arătând că în toate cazurile în care o succesiune internațională cade sub incidența unei legi străine, notarul român se confruntă cu problematica cunoașterii conținutului acelei legi, evidențiind în acest sens instrumentele juridice folosite pentru obținerea conținutului dreptului străin în materie succesorală.

Capitolul 6 dedicat „*Certificatului european de moștenitor*” (CEM) a analizat această instituție juridică, considerată inovația majoră consacrată de Regulamentul UE nr.650/2012, care garantează certitudine juridică beneficiarilor succesiunilor internaționale (respectiv moștenitorii, legatarii, executorii testamentari sau administratorii patrimoniului succesoral), prin tratarea următoarelor aspecte:

- noțiune, caractere juridice, scopul și forța probantă;
- conținutul certificatului european de moștenitor;
- efectele certificatului succesoral european;
- procedura obținerii CEM, eliberare, modificare, retragere.

Emiterea unui certificat european de moștenitor se impune în situația în care într-un alt stat se află ultima reședință obișnuită a defunctului ori când bunuri din masa succesorală asupra cărora se invocă drepturi sunt situate în alt stat decât cel emitent.

Am arătat că forța probantă a CEM nu este cea specifică actelor autentice, certificatul instituind numai prezumția relativă referitoare la aspectul că persoanele precizate în certificat au calitatea de moștenitor, legatar, executor testamentar sau

administrator al averii succesoriale, că aceste persoane au statutul indicat în certificat și că sunt titulare ale drepturilor sau puterilor menționate în CEM.

Cu ajutorul metodei comparative, au fost identificate elementele comune ce caracterizează certificatul de moștenitor național și cel european, fiind puse în lumină particularitățile fiecărui act juridic și am conturat următoarele concluzii:

- coexistența celor două certificate de moștenitor, național și european nu apare imposibilă și nici prohibită, însă eliberarea lor va fi influențată de aplicarea unor dispoziții diferite, respectiv cele consacrate pe plan intern sau cele edictate la nivel european;
- este posibilă emiterea celor două acte pentru același defunct, acte care prezintă echivalență juridică;
- în prezența unor contradicții între cele două acte, va predomina certificatul de moștenitor național (datorită complexității sale);
- coexistența celor două acte s-ar legitima prin faptul că ele generează efecte totuși diferite (certificatul de moștenitor românesc prezintă elemente care nu se regăsesc și în CEM).

Consider că raportat la legislația internă actuală, CEM prezintă puteri limitate tocmai pentru că nu are valoarea unui act autentic și nu reprezintă un titlu de proprietate, nu deține forță executorie, fiind limitat în timp din punct de vedere al valabilității sale.

În concluzie, am opinat în sensul că în materia publicității imobiliare, așa cum este reglementată în prezent în România, nu se poate susține că CEM reprezintă un titlu valabil pentru înscriere, aspecte ce pot genera o scădere a pragmatismului acestuia.

Totuși, caracteristica de netăgăduit a certificatului succesoral european o reprezintă recunoașterea sa directă în toate statele UE, fără a fi necesară vreo

procedură de recunoaștere/executare în statul de destinație, în scopul dovedirii statutului sau a exercitării drepturilor de moștenitor într-un alt stat membru UE.

Dezideratul legiuitorului european la adoptarea Regulamentului a constat în instituirea unor proceduri mai rapide și mai puțin costisitoare, cu un timp rezonabil de rezolvare și costuri mai reduse pe taxe judiciare. Rămâne ca practica să confirme realizarea acestui deziderat.

Capitolul 7 este intitulat *„Repere ale sistemelor de drept succesoral din diferite state europene cu privire la transmiterea moștenirii”*, iar analiza realizată cuprinde o expunere a specificului legislațiilor în materie succesorală din cinci țări europene, având ca punct de plecare sistemul succesoral în a cărui sferă se circumscrie fiecare stat, conform clasificării sistemelor succesorale realizate de literatura de specialitate în trei categorii, după criteriul distincției făcută în dreptul comparat între transferul activului succesoral și răspunderea moștenitorilor pentru pasivul succesoral.

Tratarea comparativă a sistemelor succesorale din diferite state europene a evocat diversitatea legislativă cu privire la următoarele aspecte: componența claselor de moștenitori, stabilirea întinderii cotelor succesorale ce revin moștenitorilor legali, existența, natura juridică și întinderea rezervei succesorale, cercul moștenitorilor rezervatari, suportarea pasivului succesoral de către moștenitori, condițiile de formă și efectele dispozițiilor mortis causa, etc. și a relevat oportunitatea predictibilității în spețele succesorale în vederea preîntâmpinării soluțiilor contradictorii pronunțate în același tip de speță în diferitele state.

Analiza realizată în acest capitol a constituit baza normativă în conturarea câtorva propuneri de lege ferenda ce vizează dreptul succesoral român, în scopul alinierii legislației naționale la soluțiile juridice și tendințele europene.

În partea finală a cercetării am conturat o serie de **concluzii și propuneri de lege ferenda** care vizează atât modificarea cadrului legislativ național, cât și a legislației europene, după cum urmează:

- **Prima propunere de lege ferenda pe care o formulez se referă la modificarea termenului de 30 de zile prevăzut de art.243 alin.3 din Ordonanță de Urgență a Guvernului nr.57/2019 privind Codul administrativ, respectiv la un an (cât este și termenul de opțiune succesorală), după scurgerea căruia secretarul unității administrativ-teritoriale ar avea obligația să sesizeze camera notarilor publici în vederea deschiderii procedurii succesoriale.**

În practică, în urma acestei sesizări adresată camerei notarilor publici se va repartiza cauza succesorală către un notar. Neajunsurile pornesc de la reglementarea unui termen mult prea scurt, respectiv de 30 de zile, după scurgerea căruia succesibilii sunt „surprinși” de citația notarului public, deși ei poate nu doresc soluționarea moștenirii în acel moment din lipsa mijloacelor financiare pentru plata taxelor sau nu doresc să soluționeze moștenirea notarul public sesizat aleatoriu de cameră, ci un alt notar competent, ales de ei. În această din urmă ipoteză, notarul public sesizat de cameră suportă cheltuieli de procedură (cu punerea pe rol a dosarului, citarea succesibililor, efectuarea de verificări la registrele naționale notariale, etc.) și poate constata că succesibilii nu doresc să plătească aceste cheltuieli și solicită transferul dosarului succesoral la un alt birou notarial.

Pentru a se evita astfel de situații neplăcute pentru notarul public, apreciez că se impune modificarea termenului la un an (cât este și termenul de opțiune succesorală), după scurgerea căruia secretarul unității administrativ-teritoriale ar avea obligația să sesizeze camera notarilor.

Această propunere de modificare legislativă o consider în acord cu regula potrivit căreia notarul emite certificatul de moștenitor după împlinirea termenului

de opțiune succesorală de un an de la data deschiderii moștenirii. Doar cu titlu de excepție, procedura succesorală notarială se poate finaliza și anterior expirării termenului de opțiune succesorală „dacă este neîndoielnic că nu mai sunt și alte persoane îndreptățite la succesiune” (potrivit art.115 alin.1 Legea nr.36/1995).

Am arătat că la stabilirea masei succesorale este esențial acordul moștenitorilor cu privire la calitatea de bun comun sau propriu al anumitor bunuri, precum și determinarea cotei părți din bunurile comune ce au aparținut lui de cuius.

În acest sens, notarul va face aplicarea dispozițiilor art.1133 alin.2 Codul civil „În vederea stabilirii componenței patrimoniului succesoral, notarul public procedează, mai întâi, la lichidarea regimului matrimonial.” coroborat cu art.108 alin.2 din Legea nr.36/1995 „În succesiunile care privesc bunurile comune ale autorului succesiunii și ale soțului supraviețuitor, cotele de contribuție ale acestora la dobândirea bunurilor și asumarea obligațiilor se stabilesc prin acordul moștenitorilor consemnat în încheierea finală sau, după caz, în actul de lichidare încheiat în formă autentică.” În lumina acestor norme legale, notarul poate constata lichidarea regimului matrimonial al defunctului atât printr-un act de lichidare încheiat în formă autentică prealabil întocmirii încheierii finale succesorale cât și prin intermediul încheierii finale. *Apreciez că redactarea art.108 alin.2 din Legea nr.36/1995 nu este foarte riguroasă, întrucât vorbește de acordul strict al moștenitorilor. În practică, lichidarea regimului matrimonial al defunctului, presupune acordul moștenitorilor și, obligatoriu, acordul soțului supraviețuitor, întrucât nu ar fi posibilă lichidarea regimului matrimonial fără voința soțului supraviețuitor (chiar și în ipoteza în care acesta ar renunța la moștenire).*

• Consider că, *de lege ferenda*, se impune ca legiuitorul român să adopte o poziție cu privire la recunoașterea parteneriatelor înregistrate și stabilirea efectelor civile în planul dreptului succesoral, chiar dacă aceste instituții sunt

create în general în opoziție cu căsătoria (iar opțiunea partenerilor în favoarea acestora este similară, de cele mai multe ori, cu o respingere a căsătoriei, ca mod de coabitare).

În ceea ce privește rezerva ascendenților privilegiați, în opinia mea această instituție se impune a fi revizuită, deoarece ea nu se mai justifică în situația declinului familiei extinse în raport de cea de bază. Soluția tehnică a legiuitorului francez de suprimare a rezervei ascendenților privilegiați mi se pare a fi mai în consonanță cu tendințele actuale ale noțiunii de familie.

• Concluzionând, propun, de lege ferenda, suprimarea din dreptul succesoral român a rezervei părinților, pentru a crea o deschidere mai vastă a prevederilor pentru ultimele dorințe ale defunctului în beneficiul soțului supraviețuitor (eventual al partenerului supraviețuitor din cadrul PACS în ipoteza recunoașterii legislative în viitor a acestei forme de coabitare).

De asemenea, soluția de tehnică legislativă folosită în Germania, care diferențiază donațiile dispuse către terțele persoane din punct de vedere al regimului reducățiunilor, în funcție de momentul încheierii lor, statuând un regim gradual de reducățiune, după data realizării donației, în opinia mea mi se pare mai adecvată și ar trebui urmată de legiuitorul român, întrucât, în concepția rigidă a acestuia, toate donațiile, indiferent de data încheierii lor, sunt supuse reducățiunii. Apreciez că se impune o atitudine mult mai flexibilă, în sensul că o donație către o terță persoană mai veche de 10 ani de la data morții să nu prezinte relevanță succesorală, nefiind supusă reducățiunii, tocmai pentru a prevala animus donandi al donatorului și pentru a garanta siguranța circuitului civil.

Prezentul studiu științific a avut ca finalitate constituirea unui portofoliu de concluzii în temeiul cărora, ca un corolar, să putem determina eficiența juridică a normelor Regulamentului UE nr.650/2012, respectiv a certificatului european de moștenitor.

Emiterea certificatului național de moștenitor și ulterior a celui european constituie, în contextul expus, rezultatul instrumentării procedurii cercetate și garantează întocmirea unui document în acord atât cu dreptul intern cât și cu cel european.

Demersul științific elaborat ar putea constitui un punct de plecare al unei practici unitare, corecte și stabile, care să armonizeze aspecte de drept succesoral național cu cele de drept succesoral european.

În acest context, notarul român are de îndeplinit o misiune dificilă: aceea de a-și însuși și transpune în practică dispozițiile acestui act normativ european.